№ 26 Փետրվարի 13 (25) 1881 Փետրվարի 13 (25) № 26

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլ. կէս տարվանը 6 բուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Ձեռագրատարածին վերադարձ են ուղղվի
Տեղեաց. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւնը բնդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար. վճարում են
խրատանոց բաւին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսութիւն։ Հայոց բարեգործական ընկերութիւն։ Թիֆլիսի գումար։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Թուման կորուստ։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։—Բառասիրական։ Դաւիթ բէկ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

—

Այդ վերնագրով „Кавк. Курьеръ" լրագիրը տպել է հետեւեալ յօդուածը։

Վերջին երկու երեք տարիները բաւական նշանաւոր ժամանակամիջոց են կազմում հայերի ազգային շարժման վերաբերութեամբ։ Այդ շարժման գլխաւոր եռեւեռներից մէկը պէտք է համարել հայոց բարեգործական ընկերութիւնները, որոնց կազմակերպութիւնը ստէպ ստէպ զբաղեցնում է հայերին եւ որոնք գրաւում են նրանց ուշադրութիւնը եւ բարեգործական ոյժերը հայ ազգի պէտքերի համար։ Յայտնի է, որ Թիֆլիսի եւ Ռուսաստանի մէջ մի քանի այդպիսի ընկերութիւններ կան, որոնցից ամենանշանաւոր տեղերը ունեն Ն. Զալոի «Միացեալ ընկերութիւնը» եւ Բաղուի «Մարգոխոյան ընկերութիւնը», թէպէտ սա առաջինի չափ նշանաւոր չէ։ Այդ բոլոր ընկերութիւնները հայ ամբոխի մէջ լուսաւորութիւն տարածելու շնորհակալութեան արժանի եւ յարգելի նպատակն ունեն։

Այժմ Թիֆլիսի մէջ մի քանի երիտասարդների աշխատութեամբ կազմակերպվում է մի նոր ընկերութիւն գործունէութեան մէջ՝ ինքնագործունեութեամբ, ինքնաբերաբար, ինքնաբերաբար։ Ընկերութեան նպատակն է նպաստել կրթութեան տարածելուն հայերի մէջ առանց կրօնի խառնութեան։ Յոգովը առանց ընդդիմադրութեան ընդունեց այդ առաջարկութիւնը եւ կանոնագրութեան յիշեալ յօդուածը նոր ձեւով խմբագրվեցաւ։ Յունվարի 25-ի նիստը շափազանց մեծ անկանոնութիւն գործեց. նա մերժեց առաջին նիստից ընդունված պ. Դրիգոր Արծրունու առաջարկութիւնը եւ անխախտելի կանոն յայտնեց յունվարի 25-ի նիստը, այսինքն որ այդ նիստի վճիռները չեն կարող փոփոխված լինել մեւ նիստերի ժամանակ, ինչպէս այդ արվեցաւ առաջին նիստի վճռի հետ։ Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, այդ անկանոնութիւնը խանգարում է խորհրդակցական եղանակների երկու գլխաւոր առավելութիւնները. 1) առաջին նիստի ժամանակ ընդունված առաջարկութիւնը մերժվում է երկրորդ նիստից, և 2) երկրորդ նիստի վճիռները պայմանաւորված են անհապաղանութեամբ և պարտադիր են միւս նիստերի համար։ Անկեղծ է, որ շատ վատ է այդպիսի թերի առավելութիւն մացնել մի նոր կազմակերպվող ընկերութեան նիստերի մէջ, որ ամենից առաջ արդարութեան և հաստատ գործունէութիւնների պէտք ունի։

Հասկանալի է, որ առաջին նիստը ոչինչ յանդիմանութեան արժանի չէր լինի, եթէ նա չընդունէր պ. Դրիգոր Արծրունու առաջարկութիւնը, որովհետեւ հայ-լուսաւորչականների ազատ կամքից է կախված բարիք գործել իրանց արիւնակից այլազգեաց հայերին թէ ոչ։ Բայց երբ այդ առաջարկութիւնը մի անգամ ընդունվեցաւ, մեր կարծիքով, ոչ իրաւաբանական և ոչ բարոյական իրաւունք կայ մերժել այդ առաջարկութիւնը հետեւեալ նիստի ժամանակ։ Մեր կարծիքով պ. Արծրունու առաջարկութիւնը կարելի էր պայմանաւորել մոտաւորապէս հետեւեալ կերպով. որովհետեւ կազմակերպվող ընկերութեան նպատակը բարեգործական է, ուրեմն շափազանց անիրաւացի կը լինէր բռնաբարել այն անձանց կամքը, որոնք կամենում են օգնել ընկերութեան գործունէութեանը։ Եթէ հայ-լուսաւորչականները զոհաբերութիւն են անում բացառապէս հայ-լուսաւորչականների համար, ուրեմն ընկերութիւնը իրաւունք չունի այդ միջոցները այլազգեաց հայերի համար գործածել։ Երրորդ բան է, եթէ այլազգեաց հայերը իրանց կամքով կոգնեն ընկերութեան գործունէութեանը. այդ դէպքում նրանց տուրքերը կարելի կը լինէր գործ ածել իրանց կրօնակիցների օգտին։ Այդպիսով բաւականացած կը լինէին բոլոր հայերը կրօնական բաժանմունքների վերաբերութեամբ, իսկ ազգային գործի վերաբերութեամբ նրանք բոլորն էլ միատեսակ իրաւունքներ կունենային ընկերութեան գործունէութեան շրջանի մէջ։ Մի և նոյն ժամանակ այդ փորձը կը հաստատէր, թէ մինչև որ ատիճան անկեղծ են հայ-կաթոլիկները, հայ-բողոքականները և այլն, դէպի հայ ժողովրդի ազգային շարժումը և այդ դէպքում „Մշակի" և „Սեղուի" մէջ անվերջանալի և ջերմ պոլեմիկայի առարկայ դարձած տեսական հարցը կը վճռվէր գործնական նախանձապէս։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳՈՒՄԱՐ

—

Փետրվարի 9-ին կայացաւ Թիֆլիսի գումարի նիստը, որի քննութեան համար նշանակված էին հետեւեալ հարցերը։

1) Ներքին գանձարանի ներկայացուցիչ Ֆրանգիւլը. ինքը իշխանը գլուխ գնելու տեղ չունի. մեռում է նրան Քօրօղլուի նման թափառել մի տեղից միւս տեղ, պատժել, վրէժխնդիր լինել ում որ անիրաւութիւն, անարդարութիւն կը տեսնում։

—Մարդիկ ունի իր ձեռքի տակ։

—Մի փոքրիկ խումբ միայն, բայց այդ խումբը արժէ հազար մարդու. բոլորը մեր երկրի քաջերից ընտրեալներն են, բոլորը մի հոգու պէս կապված են իրանց սիրելի պետի հետ։

—Դա էլ իշխանի խմբից են։

—Այո։

Դաւիթ բէկին մեծ բաւականութիւն էր պատճառում խօսակցութիւնը իր հայրենակցի հետ. այդ մասամբ լցուցանում էր տարիներով տարագիր երիտասարդի սրտի կարօտութիւնը։ Նա հրամայեց Ազատուն նստել իր մօտ։ Ազատին տեղաւորվեցաւ խարոյկի մօտ, օթոցի վրա։ Նրան շատ զարմացնում էր բէկի անշուք կացութիւնը։ Նա սպասում էր գտնել վրաց թագաւորի հանդիսաւոր զօրապետին փառաւոր պալատի մէջ, շքեղապատած աշխարհի բոլոր շքեղութիւններով։ Իսկ այժմ ինչ էր տեսնում,—մի գեղատիպ խրճիթ, որի նեղանը Ախենաց երդիր ամեն մի գիւղացին ունէր։ Ո՞րքան ազգատութիւն է տիրում այդ երկրում, մտածում էր Ազատին. երբ երդիրի նշանաւոր պետական մարդը այդպէս է ապրում, ապա ինչ կը լինի խեղճ ժողովրդի դրութիւնը։

Ազատու մտածութիւնները ընդհատեց բէկը, հարցնելով, թէ Ֆրանգիւլը և Դաւիթ աւագը ինչ տեսակ յարաբերութիւնների մէջ են։

—Որպէս երկու շներ, պատասխանեց Ազատին,—միմեանց խեղդում են, և ամեն մէկը աշխատում է միւսի ձեռքից ոսկորը խլել։

—Խանը իր օգտին է նայում, որը աւելի շատ կաշառք է տալիս. նրա խօսքն է լաւ։

Դաւիթ բէկի տան մէջ բնակվում էր մի վրացի ընտանիք նրա սեպհական գիւղի մորտերից։ Այդ գիւղը բէկը ընծայ էր տացել վրաց թագաւորից, այն փառաւոր յաղթութիւնից յետոյ, որ նա կատարեց լեզգիների դէմ։ Բէկի ամբողջ անտեսութիւնը այդ ընտանիքի ձեռքումն էր. հարսները և աղջիկները ծառայում էին որպէս ազատներ, իսկ տղամարդիկը որպէս ապատաւորներ։ Նրանք ընտանեաբար, առանց քաշվելու, անգամալոր ներս էին մտնում և դուրս գալիս, իրանք էլ չը հասկանալով, թէ ինչ բանով են զբաղված։ Բէկը հրամայեց ընթրիք պատրաստեն։

Մի քանի կնիկներ մտնեցան խարոյկին, յատակի կենտրոնում թաւալված գերանների ծայրերը մտցրին միմեանց, կրակը բուսավառվեցաւ, տարածելով իր շուրջը խիստ սիրուն լուսաւորութիւն։ Խարոյկի վրա, առաստաղից քարշ էին ընկած մի քանի շղթաներ, ջահեր կախ տալու շղթաների նման։ Նրանց ծայրերը վերջանում էին կեռ կարթերով և հանում էին մինչև խարոյկը։ Նրանցից կրակի վրա քարշ էին տալիս մեծ և փոքրիկ կաթսաներ, երբ պէտք էր մի բան եփել։ Կնիկները քարշ տուին կաթսաները և սկսեցին ընթրիքի պատրաստութիւն տեսնել։

—Այսոր բերած փասիանների մի քանիսը խորովեցէք, ասաց բէկը, դառնալով դէպի կնիկները։

—Տէր ես, պատասխանեցին կնիկները խորին հաճութեամբ, և նստելով կրակի շուրջը, մերկ գետնի վրա, սկսեցին մի և նոյն սենեակում փետրահան անել փասիանները, որոնք բէկի այն որսոյ որսորդութեան արդիւնքն էին։

Բէկը դարձեալ շարունակեց իր խօսակցութիւնը հասակակցի հետ Ախենաց աշխարհի վրա։ Բայց երկու մանչահասակ կնիկների մէջ անց էր կենում մի այլ, աւելի հետաքրքիր խօսակցութիւն.

—Ինչ սիրուն փետուրներ են, ասաց նրանցից մէկը. Թինան, մի առանձին հրճուանքով.—եթէ այդ փետուրներն էլ հաւաքելու լինեմ ինձ համար, իմ փետուրէ բարձը լցված կը լինի. կը գնեմ գլխիս ու այսպէս անուշ քնով կը քնեմ։ Վերջին խօսքերի արտասանելու միջոցին երիտասարդ կինը ձեռքը դրեց ականջին, գեղեցիկ աչքերը խփեց և գլուխը մի կողմ թեքեց, ցոյց տալու համար, թէ ինչպէս անուշ քնով պիտի քնէ։

Թինայի այդ երեւակայական բաւականութիւնը գրգռեց նրա աշխատակցի՝ Դարօի նախանձը և հետեւապէս նրա բարկութիւնը, և նա սաստիկ խթելով Թինայի կողքը, ասաց.

—Ինչու միայն քեզ համար, խոզի գուակ, ապա ես բարձ չեմ ուզի։ Ինչ որ լինի՝—ինձ համար։ Ես էլ կուզեմ...

—Դու Աստուծոյ կրակը ու ատանայի ցաւը կուզես, պատասխանեց Թինան, չը մոռանալով նոյն կերպով խթել Դարօի կողքը։—Քո այդ մէյմունի գլխին խոտի բարձը աւելի տաք կը գայ։

Թինայի հանմտաութիւնը չափազանց էր. Դարօի գլուխը ամենևին մէյմունի նմանութիւն չունէր, ընդհակառակն, նա աւելի թարմ և խորժելի դէմք ունէր։ Այդ վիրաւորանքը մի կողմից, և գուցէ կողքի ցաւը միւս կողմից, գրգռեցին Դարօին երկու ձեռքով պինդ բռնել Թինայի ծամերից և այնպիսի սաստիկ ուժով ձիգ տալ, որ փոքր էր մնում կրակի մէջ պիտի գլորէր նրան։

—Վա՛յ...վա՛յ...գոչեց Թինան և ինքն էլ փոխադարձաբար բռնեց Դարօի ծամերից։

Սկսեցին մրմնջալ քաշքշել։ Աղմուկը նրանց մէջ էր կենում մի այլ, աւելի հետաքրքիր խօսակցութիւն.

—Ինչ սիրուն փետուրներ են, ասաց նրանցից մէկը. Թինան, մի առանձին հրճուանքով.—եթէ այդ փետուրներն էլ հաւաքելու լինեմ ինձ համար, իմ փետուրէ բարձը լցված կը լինի. կը գնեմ գլխիս ու այսպէս անուշ քնով կը քնեմ։ Վերջին խօսքերի արտասանելու միջոցին երիտասարդ կինը ձեռքը դրեց ականջին, գեղեցիկ աչքերը խփեց և գլուխը մի կողմ թեքեց, ցոյց տալու համար, թէ ինչպէս անուշ քնով պիտի քնէ։

Թինայի այդ երեւակայական բաւականութիւնը գրգռեց նրա աշխատակցի՝ Դարօի նախանձը և հետեւապէս նրա բարկութիւնը, և նա սաստիկ խթելով Թինայի կողքը, ասաց.

—Ինչու միայն քեզ համար, խոզի գուակ, ապա ես բարձ չեմ ուզի։ Ինչ որ լինի՝—ինձ համար։ Ես էլ կուզեմ...

—Դու Աստուծոյ կրակը ու ատանայի ցաւը կուզես, պատասխանեց Թինան, չը մոռանալով նոյն կերպով խթել Դարօի կողքը։—Քո այդ մէյմունի գլխին խոտի բարձը աւելի տաք կը գայ։

Թինայի հանմտաութիւնը չափազանց էր. Դարօի գլուխը ամենևին մէյմունի նմանութիւն չունէր, ընդհակառակն, նա աւելի թարմ և խորժելի դէմք ունէր։ Այդ վիրաւորանքը մի կողմից, և գուցէ կողքի ցաւը միւս կողմից, գրգռեցին Դարօին երկու ձեռքով պինդ բռնել Թինայի ծամերից և այնպիսի սաստիկ ուժով ձիգ տալ, որ փոքր էր մնում կրակի մէջ պիտի գլորէր նրան։

—Վա՛յ...վա՛յ...գոչեց Թինան և ինքն էլ փոխադարձաբար բռնեց Դարօի ծամերից։

Սկսեցին մրմնջալ քաշքշել։ Աղմուկը նրանց